

Тицька Я. О.,

*доктор юридичних наук, доцент,
декан факультету права та економіки
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна*

ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Формування нового колективного договору у сфері ШІ, а саме Рамкової Конвенції Ради Європи зі ШІ, прав людини, демократії та верховенства права (далі – РКШІ), тривало декілька років. Робота над документом була розпочата у 2019 році, коли Спеціальному комітету зі штучного інтелекту Ради Європи (СНАІ) було доручено вивчити доцільність такого інструменту, та після виконання свого мандату, у 2022 році його замінив Комітет зі штучного інтелекту (САІ), який підготував та угодив текст [3].

Відповідно у рамках такого нормативного проектування, координованого спочатку СНАІ, а потім САІ, у розробці РКШІ брали участь як держави Ради Європи, так й усі держави-спостерігачі Ради (Ватикан, Канада, Мексика, США та Японія), а також Євросоюз та окремі інші держави, а саме Австралія, Аргентина, Коста-Рика, Ізраїль, Перу та Уругвай. «Відповідно до практики Ради Європи щодо залучення багатьох зацікавлених сторін», до підготовки проекту РКШІ в рамках СНАІ та САІ було залучене «68 міжнародних представників громадянського суспільства, наукових кіл та промисловості, а також низки інших міжнародних організацій» [3]. Питання формальної участі у розробці проекту РКШІ мало не тільки політичне, але й суто юридичне значення, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 30 цього договору вона була відкрита для підписання як державами-членами Ради Європи, так й державами, що не є членами Ради, але брали участь у її розробці, а також ЄС [1]. Таким чином РКШІ є з одного боку закритим для участі договором, але з іншого географія її потенційних часників та їх належність до розвинутих країн світу надає цьому договору універсального характеру, щонайменш потенційно.

За таких обставин, відкрита для підписання 5 вересня 2024 р. у Вільносі, РКШІ наразі має 16 підписантів та поки не отримала жодної ратифікації. При цьому, за ч. 3 ст. 30 РКШІ вона має набрати чинності через три місяці після її п'ятої ратифікації, при тому, що серед учасників РКШІ має бути не менше ніж три країни Ради Європи [1]. В Пояснювальній доповіді наголошується, що під час переговорів

та подальшого прийняття РКШ було враховано низку міжнародних правових та політичних документів про ШІ [2].

Серед зовнішніх для Ради Європи документів у відповідному переліку наводяться Рекомендація щодо ШІ, прийнята Радою ОЕСР 22 травня 2019 р. («Принципи ОЕСР щодо ШІ»), Рекомендація ЮНЕСКО щодо етики ШІ, прийнята 23 листопада 2021 р., Міжнародні керівні принципи та Міжнародний кодекс поведінки Хіросімського процесу G7 для організацій, що розробляють передові системи ШІ від 30 жовтня 2023 р., Регламент ЄС, що встановлює гармонізовані правила щодо ШІ від 13 березня 2024 р. Переговори про РКШ «були натхненні елементами таких політичних декларацій», як Декларація глав держав та урядів, зроблена в Рейк'явіку 16 травня 2023 р., Заяви лідерів G7 щодо Хіросімського процесу ШІ від 30 жовтня та 6 грудня 2023 р. та Блетчлійська декларація країн-учасниць Саміту з безпеки ШІ від 2 листопада 2023 р. [2].

У вимірі документів Ради Європи, які стали передумовами для схвалення РКШ, Пояснювальна доповідь вказує на Декларацію Комітету міністрів про маніпулятивні можливості алгоритмічних процесів, від 13 лютого 2019 р. та на Рекомендацію цього Комітету щодо впливу алгоритмічних систем на права людини від 8 квітня 2020 р., а також на «резолуції та рекомендації ПАРС, що вивчають можливості та ризики ШІ для прав людини, демократії та верховенства права та схвалюють набір основних етичних принципів, які слід застосовувати до систем ШІ», загалом про 13 документів, схвалених Асамблеєю у 2020 році, про необхідність демократичного управління ШІ; запобігання дискримінації, спричиненій використанням ШІ; роль ШІ в системах поліції та кримінального правосуддя; ШІ в охороні здоров'я; ШІ та ринки праці: про правові аспекти «автономних» транспортних засобів; та про інтерфейс «мозок-комп'ютер» [2].

Водночас РКШ визначається Радою Європи, як перший в історії міжнародний юридично обов'язковий договір у цій галузі, який доповнює чинні міжнародні стандарти щодо прав людини, демократії та верховенства права. Зазначається, що «для витримки випробування часом, РКШ не регулює технології та є по суті технологічно нейтральною» але що при цьому «вона має на меті забезпечити, щоб діяльність протягом життєвого циклу систем ШІ повністю відповідала правам людини, демократії та верховенству права, водночас сприяючи технологічному прогресу та інноваціям» [3]. На думку фахівців українського міністерства, РКШ «визначає принципи, яких держава має дотримуватися у формуванні законодавства та застосуванні ШІ-продуктів у публічному секторі: повага до людської гідності, прозорість, недискримінація, захист приватності, надійність і безпека» [5].

Томас Вахл у цьому вимірі зазначає, що РКШІ застосовується до використання систем ШІ в державному секторі, включаючи компанії, що діють від його імені, та в приватному секторі, та що водночас зі сфери дії виключені: «питання, що стосуються національної оборони», «системи ШІ, пов'язані із захистом інтересів національної безпеки», але із забезпеченням державами загального дотримання відповідної діяльності міжнародному праву та демократичним цінностям, та «дослідницька та розробницька діяльність», за винятком, коли тестування систем ШІ може потенційно перешкоджати правам людини, демократії чи верховенству права [4].

Варто додати, що РКШІ визначає загальні зобов'язання та спільні принципи, які її учасники зобов'язані впроваджувати стосовно систем ШІ. Сторони повинні забезпечити, наприклад, щоб діяльність у межах життєвого циклу систем ШІ відповідала зобов'язанням захищати права людини, закріпленим у чинному міжнародному праві та у їхньому внутрішньому законодавстві. Вони також повинні вжити або підтримувати заходи, що захищають цілісність, незалежність та ефективність демократичних інституцій та процесів [4]; [1]. Водночас, на думку Т. Вахла, РКШІ встановлює вимоги щодо прозорості та нагляду, адаптовані до конкретних контекстів та ризиків, включаючи ідентифікацію контенту, що генерується системами ШІ, при тому що її учасники мають «вжити заходів для виявлення, оцінки, запобігання та пом'якшення можливих ризиків, а також оцінити необхідність мораторію, заборони або інших відповідних заходів щодо використання систем ШІ, коли їхні ризики можуть бути несумісними зі стандартами прав людини» [4; 1].

Як при цьому констатують сучасні експерти, РКШІ встановлює параметри для доступних та ефективних засобів правового захисту у разі порушень прав людини, що виникають внаслідок діяльності протягом життєвого циклу систем ШІ. Вважається важливим, щоб відповідний зміст інформаційних заходів відповідав контексту, був достатньо чітким та змістовним, а також, що критично важливо, забезпечував зацікавленій особі ефективну можливість користуватися відповідною інформацією для здійснення своїх прав у впровадженні щодо відповідних рішень, що стосуються її прав людини [4].

Слід додати, що у ст. 2 РКШІ надає єдине визначення, при чому не власне ШІ, а «системи ШІ», як «машинної системи, яка з явними чи неявними цілями робить висновок на основі отриманих нею вхідних даних про те, як генерувати такі результати, як прогнози, контент, рекомендації або рішення, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище», із застереженням, що «різні системи штучного інтелекту відрізняються рівнем автономності та адаптивності після розгортання». Багато уваги, у ст.ст. 7–13 РКШІ приділяє принципам, якими мають керуватися держави у сфері ШІ, а саме людської гідності

та індивідуальної автономії, прозорості та нагляду, підзвітності та відповідальності, рівності та недискримінації, конфіденційності та захисту персональних даних, надійності та безпечним інноваціям. Відповідно до ст. 23 РКШ розв'язання спорів щодо неї надане до виключної компетенції її Конференції учасників [1].

Відповідно, варто констатувати, що РКШ стала вагомим міжнародно-правовим кроком у подальше договірне регулювання процесів у сфері штучного інтелекту. Закладені у РКШ вимоги ґрунтуються на попередньому доробку Ради Європи, ЮНЕСКО та ОБСЄ останніх років; відсутність глобального договірного інструменту у сфері штучного інтелекту робить РКШ, особливо за рахунок потенційно широкого кола учасників, перспективним актом універсального характеру у відповідній сфері.

Водночас відповідні прогнози можуть здійснитися за умов ратифікації РКШ значною кількістю держав, що не спостерігалось протягом першого року після схвалення цього договору. Роль РКШ для України, та потреба трансформації вітчизняного законодавства задля можливої імплементації зазначеного документу мають стати предметом наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Vilnius, 5.IX.2024. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/1680afae3c> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Explanatory Report to the Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Vilnius, 5.IX.2024. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/1680afae67> (дата звернення: 29.10.2025).
3. The Framework Convention on Artificial Intelligence. 2025. *Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Wahl T. Council of Europe Convention on Artificial Intelligence. 2024. *EuCrim*. URL: <https://eucrim.eu/news/council-of-europe-convention-on-artificial-intelligence/> (дата звернення: 29.10.2025).